

Наталія ГОНЧАРУК

*д.держ.упр., професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

Анастасія ЧЕРЕДНИЧЕНКО

*аспірантка кафедри державного управління
і місцевого самоврядування,
НТУ «Дніпровська політехніка»*

ЦІННІСНІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД ЙОГО ТРАНСФОРМАЦІЇ

Україна після отримання в 1991 році незалежності, як і більшість країн пострадянського простору, опинилася в суперечливому становищі пошуку своєї національної самоідентичності, у визначенні вектору подальшого розвитку. За час визначення своєї ідентичності українське суспільство пережило багато викликів та криз (Помаранчева Революція в 2004 р., економічна криза в 2008 р., Революція Гідності, анексія Криму, окупація Донецької та Луганської областей у 2014 р.).

Через усі ці події суспільство втратило багато можливостей для зростання економіки та соціальної сфери, тому слід враховувати вплив усіх цих обставин на ціннісний генезис українського суспільства. Також слід зазначити, що значних втрат понесло українське суспільство через всевітню пандемію коронавірусу. Це стосується не тільки самого населення, а й доходів пересічних громадян.

Україна обрала європейський вектор розвитку, курс на побудову правового, демократичного, людиноцентричного суспільства з пріоритетом прав та свобод людини, але поки що вона не змогла досягти реальних зрушень ціннісних орієнтацій суспільства.

Важливою фундаментальною соціокультурною потребою сучасного суспільства є формування нової ціннісної свідомості на базі відкритого полікультурного спілкування і автономного ціннісного самовизначення людей у світі, який стрімко глобалізується [1, с. 25].

Ціннісні пріоритети громадян в Україні виступають важливими індикаторами їхнього сприйняття, відчуття і тлумачення трансформаційних процесів суспільства. Саме тому розуміння ціннісної ієрархії українських громадян дозволяє визначити стан українського суспільства, перспективи його розвитку та можливості переходу до справжнього демократичного транзиту, тобто до визначеного переходу з декларованою метою і зрозумілим напрямом [3, с. 92].

Впродовж останніх років до цих цінностей додалися солідаризм, важливість соціальної комунікації, толерантність, що має позитивний потенціал для зміцнення ідентичностей українського соціуму, особливо під час надзвичайних обставин, пов'язаних із низьким рівнем життя громадян та військових дій на сході країни; зростання важливості самореалізаційних цінностей, що свідчить про поширення в

українському соціумі феномена індивідуалізації, пов'язаного загалом із реалізацією цінностей саморозвитку людини, а також суттєве підвищення для наших громадян демократичних політико-громадянських цінностей [3, с. 94].

Слід зазначити, що цінності мають тенденцію до зміни, але такі зміни, як свідчить практика, зазвичай протікають досить повільно.

В Україні сьогодні чітко простежується динаміка змін від суспільства консервативного та традиціоналістського типу у сторону зростання елементів прагматизму, раціоналізму, світськості на противагу релігійності, а також розширення індивідуалістичних підходів у сфері підтримання стосунків, кар'єрного зростання, реалізації громадянами свого творчого та особистісного потенціалу [2, с.135].

Досліджуючи динаміку цінностей, можна сформулювати 5 наступних головних трендів:

1. Нагальна необхідність сприяння позитивній ціннісній трансформації суспільства з боку державних організацій. Потрібна керованість ціннісної трансформації задля забезпечення її сталості та послідовності розвитку.

2. Перевага ситуативних цінностей над стратегічними, яка полягає у тому, що розвиток нових цінностей вимагає від громадянина високого рівня адаптованості до нових ціннісних установок існування.

3. Достатньо повільний життєвий цикл трансформації цінностей – нерівномірна чутливість до нього різних вікових груп. Незважаючи на те, що цінності мають типовий життєвий цикл, що вимірюється у десятиліттях, соціально-активна частина суспільства спроможна усвідомити і здійснити їх у власній свідомості значно швидше. Підтримка з боку держави та органів місцевого самоврядування дозволить реалізувати потенційну можливість прискорення ціннісної трансформації через залучення соціально активної частини суспільства, що є носіями конструктивних цінностей.

4. Негативний вплив індивідуалізації на процеси, що мають бути керованими через державне управління. Даний тренд полягає у меншій зацікавленості населення у суспільних і державних процесах, меншу інтегрованість у них. На противагу цьому тренду державне управління повинно сформувати і культивувати цінність активної участі у суспільному житті.

5. Позитивні тренди щодо поступової зміни ціннісних орієнтирів і наближення їх до європейських зразків. Тренди щодо гендерних питань, відношення до іммігрантів, ставлення до законослухняних маргіналів тощо набувають повільної, але все ж таки позитивної динаміки у напрямку відповідності європейським цінностям.

6. Ризик непослідовності у дотриманні системи цінностей та сталості такої системи. Незважаючи на сталість європейського вектору розвитку все ж таки можна вказати на певну ймовірність недотримання системності всередині загальної парадигми. Це може бути пов'язано із різними чинниками – зміною влади або викликом суспільства щодо певної пріоритизації частини категоріальних цінностей. Тому цінності, як і будь який об'єкт управління, вимагає уваги з боку структур ті інституцій.

7. Нагальна необхідність сприяння позитивній ціннісній трансформації суспільства з боку державних організацій і установ. Має бути забезпечена керованість ціннісної трансформації задля забезпечення її сталості, системності, послідовності у реалізації і розвитку [3, с. 136-137]. На наш погляд, всі зазначені вище ключові тренди повною мірою стосуються не лише державних органів, установ та організацій, а й органів місцевого самоврядування.

Беручи за основу наведені вище тренди ціннісного розвитку суспільства, вважаємо за необхідне розробити Концепцію формування системи цінностей українського суспільства в умовах його трансформації та глобалізації, в якій має бути визначено цілі, завдання, основні принципи, інструменти, механізми та напрями подальшого розвитку ціннісних орієнтацій українського суспільства. Зокрема, слід погодитися з П. С. Бондарчуком, що до основних принципів такої Концепції слід віднести: необхідність забезпечення керованості і системності процесу ціннісної трансформації суспільства; стійка орієнтація на європейську систему цінностей і верховенство права; створення державної інституції та взаємодія влади з громадянським суспільством; забезпечення відповідності ціннісної трансформації нагальним потребам української держави; створення, підтримка і розвиток механізму адаптивного коригування окремих аспектів моделі ціннісної трансформації; забезпечення відповідності ціннісної трансформації нагальним потребам української держави і українського суспільства; забезпечення постійного перегляду концепції [2, с. 137].

Таким чином, подальший ефективний розвиток держави в умовах її трансформації та глобалізації може бути досягнутий лише шляхом системної, цілеспрямованої, послідовної і координованої роботи щодо формування цінностей українського суспільства, що потребує глибокого аналізу ключових трендів щодо динаміки цінностей громадян України, створення інституції, до повноважень якої входить координація впровадження і контроль за виконанням запропонованої нами Концепції.

Список використаних джерел

1. Бакіров В. Ціннісний вимір цивілізаційної трансформації суспільства. *Український соціологічний журнал*. 2016. № 1-2. С. 15–25. URL: <https://periodicals.karazin.ua/usocjour/article/view/9544>
2. Бондарчук П. С. Ціннісні трансформації суспільства: український вимір. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 20. С. 134–138. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7665&i=22>
3. Матета О.А. Ціннісні виміри трансформації сучасного українського суспільства. *Сучасне суспільство*. 2018. Вип. 1(15). С.87–99. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6934>

Отримано редакційною колегією: 20.02.2022.